

Veranderen van leerweg

Rond de zomervakantie komen er veel vragen binnen met betrekking tot het veranderen van leerweg en stapelen. Dit lijkt minder eenvoudig sinds de invoering van de nieuwe beroepsgerichte programma's in het vmbo, maar dat is niet het geval. Er is op dit thema niets veranderd ten opzichte van de oude situatie.

Uitgangspunt is dat leerlingen die vakken willen volgen in een andere leerweg, en die deze vakken af willen sluiten met een examen, het hele examenprogramma van de betreffende vakken moeten volgen. Dat betekent dat deze leerlingen ook deel moeten nemen aan alle examens (schoolexamens en centrale examens) van dat vak. Het is aan de school om te bepalen óf een leerling kan veranderen van leerweg en op welke manier dat vormgegeven wordt.

In deze notitie staat een aantal uitgangspunten en voorbeelden van veranderen van leerweg in het vmbo. Deze notitie zal op termijn worden aangevuld met voorbeelden uit het land. Als u zo'n goed voorbeeld bent of kent dan roepen we u van harte op zich te melden.

Examenprogramma als uitgangspunt

Voor elk vak (avo en beroepsgericht) is er een examenprogramma per leerweg. Daarin staat precies wat een leerling moet kennen en kunnen voor dat vak (zie www.examenblad.nl). Of een leerling over de vereiste kennis en vaardigheden beschikt wordt getoetst tijdens schoolexamens en het centraal examen. Vuistregel is dat alle onderwerpen uit een examenprogramma aan de orde moeten zijn geweest in het onderwijs en dat die onderwerpen die niet aan de orde komen in het centraal examen door middel van een schoolexamen worden afgesloten. Als een leerling een vak op een hoger niveau af wil sluiten moet hij van dat vak zowel de schoolexamens als het centraal examen afleggen.

Vanaf 2016 bestaan de beroepsgerichte programma's, voor de basis- (BB) en de kaderberoepsgerichte leerweg (KB), officieel uit twee vakken die elk een zelfstandig cijfer opleveren op de eindlijst van de leerlingen: het beroepsgerichte profielvak en de beroepsgerichte keuzevakken. Elk van deze vakken kan op een hoger niveau afgesloten worden. Dit biedt de mogelijkheid om keuzevakken op KB-niveau af te sluiten en het CSPE op BB-niveau te doen. Als bijv. keuzevakken op een hoger niveau worden afgesloten, dan wordt dat op de eindlijst van de leerling vermeld. Een dergelijke systematiek mag ook gehanteerd worden bij de schoolexamens van avo-vakken. Als een leerling besluit te stapelen, en dat staat in het PTA vermeld, dan kunnen de cijfers van schoolexamens, behaald voor vakken op een hoger niveau blijven staan.

Op welke manier en welk moment de schoolexaminering plaats vindt, bepaalt de school. In het geval van veranderen van leerweg is het het makkelijkst als alle examens (school- en centraal) plaatsvinden in het vierde/laatste leerjaar. Een leerling die in het vierde/laatste leerjaar een andere leerweg volgt als in de derde kan dan aan alle examens deelnemen. Veel scholen kiezen er voor ook examens af te nemen in het voorlaatste leerjaar. In dat geval moet bekeken worden of hetgeen de leerling gemist heeft ingehaald kan worden of niet.

Het Van der Meij College in Alkmaar neemt schoolexamens af in leerjaar 3 en 4 en heeft, speciaal voor leerlingen die op willen stromen van de basis- naar kaderberoepsgerichte leerweg hebben docenten van de school geanalyseerd wat deze leerlingen extra moeten doen. In de weken tussen centraal examen en zomervakantie worden leerlingen bijgespijkerd. U leest hier meer over in het artikel over het Van der Meij college op de website van Nieuw vmbo (zie <http://nieuwvmbo.nl/inspiratie/artikelen/stapelen-vmbo-diplomas-basis-kader-1-jaar/>).

Afsluiten van een vak op een hoger niveau

Leerlingen mogen gedurende hun opleiding, één of meer vakken volgen en afsluiten op een hoger niveau. Dit geldt voor alle vakken die in het vmbo gegeven worden. Of een leerling een vak of totaal programma op een ander niveau kan afsluiten wordt bepaald door de school. Als een vak op een hoger niveau is afgesloten dan wordt dat vermeld op de cijferlijst van de leerling. De leerling krijgt het diploma van het laagste niveau waarop een vak is afgesloten, ook als er maar één vak op dat lagere niveau is afgesloten. Tijdens de (warme) overdracht naar het vervolgonderwijs kan door u worden uitgelegd waarom een leerling een aantal vakken op een hoger niveau af kon sluiten. Het is aan het vervolgonderwijs deze inspanning van de leerling al dan niet te honoreren.

Geen recht op op- of afstroom

Soms komt het bericht dat leerlingen 'het recht hebben van leerjaar 3 op een hoger niveau over te stappen naar leerjaar 4 op een lager niveau' (bijv. van TL naar KB). Of om een hoger niveau in één jaar af te ronden, of (juist het tegengestelde), dat de leerling niet mag stapelen omdat de wet dit zou verbieden.

Allemaal voorbeelden van 'regelgeving' die geen wettelijke basis kent. Het zijn regels die een school, om welke reden dan ook, zelf ingevoerd heeft.

Leerlingen kunnen in het onderwijs 'op- en afstromen', wel moet bekeken worden of dat wat de leerling (of zijn ouders) graag wil haalbaar en wenselijk is.

We vinden het allemaal logisch dat je van 5 havo naar 5 vwo over moet stappen als je je vwo-diploma wilt halen, maar van 3 TL naar 3 KB wordt in het algemeen als minder logisch ervaren. Wat vaak niet wordt beseft is dat een TL leerling geen beroepsgericht examenprogramma op kader-niveau heeft gevolgd. Hij mist een compleet vak, dat zo'n 14 uur per week gegeven wordt. Door het missen van dit vak wordt de overstap van 3 TL naar 4 KB lastig zo niet onmogelijk. Overstappen van 3TL naar 3 KB kan wel.

Welke varianten van op- én afstroom zijn mogelijk in het vmbo?

Stapelen van vmbo-diploma's BB - KB

Vanuit de overheid wordt stapelen in het vmbo gestimuleerd, door na het afronden van de basisberoepsgerichte leerweg nog een jaar langer op het vmbo te blijven en een diploma op kaderniveau te behalen. OCW vindt het belangrijk dat docenten deze mogelijkheid actief meenemen in de lob-gesprekken die ze met leerlingen voeren. In 2010 is de maximale verblijfsduur in het vmbo afgeschaft en is het mogelijk gemaakt dat leerlingen vmbo-diploma's stapelen. Voor een deel van de leerlingen uit vmbo-basis biedt een jaar langer op het vmbo blijven voordelen doordat ze met een kaderdiploma op een hoger niveau kunnen instromen in het mbo dan met een vmbo-basisdiploma. Bovendien hebben leerlingen dan een jaar langer de tijd om zich te oriënteren op en een keuze te maken voor een vervolgopleiding en een beroep. Na dit jaar zijn deze jongeren ook sociaal-emotioneel gegroeid en wordt de overstap minder kwetsbaar.

Tips vanuit de praktijk voor het stapelen BB-KB:

- Laat leerlingen op een zo hoog mogelijk niveau schoolexamen doen voor de beroepsgerichte programma's en/of de avo-vakken.
Beroepsgerichte keuzevakken van een BB-leerling worden afgesloten met een schoolexamen op KB-niveau en worden als zodanig op de eindlijst van de leerling vermeld. Mocht een BB-leerling dan op willen stromen naar KB, dan heeft hij zijn beroepsgerichte keuzevakken al afgesloten. Mocht u van plan zijn dit te doen, dan dient u in het PTA vast te leggen dat het cijfer behaald voor deze keuzevakken geldig blijft als de leerling op wil stromen.
- Laat leerlingen op twee niveaus schoolexamen doen (dit kan voor het beroepsgerichte programma én de avo-vakken) en bepaal vlak voor het centrale examen welk vak op welk niveau afgesloten wordt. Op twee niveaus schoolexamen doen hoeft niet te betekenen dat er ook twee keer schoolexamen gedaan moet worden, een schoolexamen kan bijvoorbeeld ook enkele vragen meer bevatten of per vraag een aantal deelvragen bevatten die bij het andere niveau passen. Ook als een leerling ná het examen van BB over wil stappen naar KB heeft hij dan al vast een deel van het programma op het juiste niveau afgesloten. Ook in dit geval moet u in het PTA vastleggen dat cijfers behaald voor de schoolexamens geldig blijven als de leerling op wil stromen.

Een KB-leerling het beroepsgerichte programma op GL laten afsluiten kan niet

Sommige scholen willen leerlingen in de kader beroepsgerichte leerweg het beroepsgerichte programma laten afsluiten op het niveau van de gemengde leerweg. Deze variant van het afsluiten van een vak op een 'hoger niveau' is echter niet mogelijk. Het vakkenpakket van KB en GL komt niet met elkaar overeen en de omvang van het beroepsgerichte programma in KB en GL is verschillend.

Om een vak op een hoger niveau te kunnen volgen, moet het wel om hetzelfde vak gaan. En daarvan is maar gedeeltelijk sprake als een profielvak in KB of BB vergeleken wordt met 'hetzelfde' profielvak in de GL. Ook betreft het profielvak in de GL geen hoger niveau. Het profielvak KB kan dus niet op GL gedaan worden. De vakken zijn niet uitwisselbaar tussen KB en GL, ook niet door extra beroepsgerichte keuzevakken te volgen en af te sluiten. In de KB moet een leerling het KB-profielvak volgen. Als hij het profielvak van de GL volgt, dan moet de leerling ingeschreven worden in de GL en de (5) avo-vakken op GL-niveau doen.

Een KB-leerling volgt 4 avo-vakken en ongeveer 14 uur per week een beroepsgericht programma, een GL-leerling volgt 5 avo-vakken en ongeveer 4 uur per week een beroepsgericht programma. Daarnaast levert het beroepsgerichte programma in de KB twee eindcijfers op voor de eindlijst van de leerling en het GL-beroepsgerichte programma één eindcijfer. Een KB-leerling komt één eindcijfer tekort als hij het beroepsgerichte programma afsluit op GL. Een KB-leerling krijgt twee cijfers (één voor het profielvak en één combinatiecijfer voor de beroepsgerichte keuzevakken) een GL-leerling krijgt één combinatiecijfer voor het hele beroepsgerichte programma (zelfs al heeft hij met extra beroepsgerichte keuzevakken de omvang van het totale programma ongeveer gelijk gemaakt). Een KB-leerling mist dus óf een avo-vak óf één beroepsgericht eindcijfer om voor een diploma in aanmerking te kunnen komen.

Van KB naar TL of van TL naar KB

Stapelen van KB naar TL is vanuit doorstroomperspectief weinig zinvol, omdat KB en TL naar het mbo dezelfde doorstroommogelijkheden geven (niv. 3 en 4). De overstap van KB naar TL is niet eenvoudig, omdat de leerling een compleet avo-vak mist en de inhoud van de andere avo-vakken in KB en TL niet gelijk is. Overstappen van 4 KB naar 4 TL lijkt dan ook niet haalbaar.

De overstap van TL naar KB is ook niet eenvoudig, omdat een TL leerling het beroepsgerichte programma mist. In de KB is dit beroepsgerichte programma behoorlijk omvangrijk. De meeste scholen hebben dan ook het beleid dat een TL-leerling over kan stappen van 4 TL naar 3 KB.

Van GL naar TL

Stapelen van GL naar TL heeft geen zin. De buitenwereld denkt soms dat er inhoudelijk verschil is tussen GL en TL. Qua niveau en doorstroomperspectief zijn de gemengde en de theoretische leerweg echter identiek. GL en TL geven dezelfde doorstroommogelijkheden, zowel naar havo als naar mbo 4. GL en TL hebben inhoudelijk hetzelfde programma op één vak na, de TL mist het beroepsgerichte vak. Het onderscheid zit dus in één vak: Leerlingen in de GL volgen gemiddeld vier uur beroepsgericht onderwijs. Leerlingen in de TL volgen over het algemeen alleen algemeen vormende vakken. AVO-vakken kennen op GL en TL dezelfde inhoud én hetzelfde centrale examen. Ook schoolexamens moeten inhoudelijk gelijk zijn.

Veel scholen bieden leerlingen een TL+ of GL+ programma aan. Dat betekent dat de leerlingen 6 avo-vakken volgen én een beroepsgericht programma op GL-niveau. Vlak voor het centrale examen (en soms ook er na) wordt dan bepaald of de leerling op gaat voor een GL of een TL diploma. Sluit de leerling één avo-vak af met een onvoldoende én heeft hij zijn beroepsgericht programma afgesloten met een CSPE dan kan besloten worden de leerling een GL-diploma uit te reiken. Voorwaarde is wel dat de leerling voldoet aan de regels rond de avo-gebonden profielvakken en dus in het juiste vakkenpakket examen heeft gedaan. Ook moet de school zowel GL als TL-diploma's mogen uitreiken.

Maak afspraken en leg deze vast

Hier volgen enkele aandachtspunten rond op- en afstroom:

- Of u als school op- en afstroom van leerlingen stimuleert en/of mogelijk maakt bepaald u als school.
- Om op- en afstroom mogelijk te maken is het goed hierover op schoolniveau afspraken te maken en deze vast te leggen.
- Communiceer tijdig over de mogelijkheden rond op- en afstroom op uw school met uw leerlingen. Maak duidelijk wat op uw school de regels zijn.

- Er bestaat geen landelijke omrekenformule. Het is ook niet wenselijk dat scholen een dergelijke formule hanteren. Leerlingen in de BB leren namelijk andere dingen op een ander niveau dan leerlingen in bijvoorbeeld de GL. Het verschil tussen vakken zit hem dus niet in een omrekening, maar in de inhoud. Examenprogramma's en syllabi geven hierover duidelijkheid (zie www.examenblad.nl).